

Žonglování v CEDu

Divadlo Kufr uvedlo v CEDu (Centrum experimentálního divadla- sklepní scéna divadla Husa na provázku) své pohybové představení „**Židovka aneb Žonglování se životem**“, určené pro dvě herečky a jednoho muzikanta. Tato inscenace byla můstkem pro citlivé a nenásilné seznámení s tematikou holocaustu. Ztvárňuje osud židovské dívky Evy Kohnové v době 2. světové války.

Eva Kohnová sice není konkrétní, reálnou postavou, ale znázorňuje příběhy evropských Židů v období války, zažívající podobný osud jako naše hlavní hrdinka. I přes závažnost představovaného tématu si hra zachovává osobitou poetiku, vytvořenou využitím prvků pohybového divadla, židovskou hudbou a dobovými reáliemi. Důležitou roli v celém představení hraje motiv žonglování jako symbol vnitřní, tudíž jediné neodňatelné svobody.

Inscenace je uvedena v režii Adély Kratochvílové, která je mimo jiné i autorkou scénáře a hlavní postavou hry. Předlohou se jí stalo hned několik literárních zdrojů, zejména kniha Zdenky Fantlové „Klid je síla, řek tatínek“.

Evin příběh není zdaleka tak krutý jako osud Zdenky, neboť Kratochvílová se snažila v inscenaci zachovat odstup, lehkost a optimismus vyprávění.

Příběh Zdenky Fantlové je rozložen do několika let, kdyžto samotné představení trvá pouhých 80 minut. Je tedy pochopitelné, že autorka si vybrala ke inscenování jen některé, místy i totožné životní situace.

Hrdinka hry stejně jako tehdy Zdenka přišla o svoji rodinu, ale zároveň našla i něco nového- životní lásku. Eva jen neměla to štěstí a jako devatenáctiletá byla zavražděna v plynové komoře. Eva také jako Zdenka pracovala v místní kuchyni, škrábala brambory, dokonce i jméno jejího přítele (Arny) je podobné jménu jednoho chlapce, do nějž se zamilovala Zdenka (Arno). Oba ovšem pohltil jeden z transportů.

Arny dal Evě před odjezdem na památku skleněnou kuličku navždy spojující jejich lásku, v předloze dá zase Arno Zdence snubní prstýnek.

Ovšem nejhlavnějším pramenem, který ji přivedl k propojení příběhu koncentračního tábora s žonglováním, byla kniha českého autora židovského původu Viktora Fischla „Dvorní šašci“. Úkolem těchto hrdinů (kejklířů), procházejících různými životními strastmi, bylo bavit tamního hejtmana a odvracet svými žongléřskými kousky pozornost lidí čekajících na smrt. Snad právě jejich jízda dobytčím vlakem přišla autorce natolik inspirativní, že ji zařadila i do svého díla.

I když téma druhé světové války dnes už není tak aktuální, nelze na něj zapomenout. Jen je pro nás těžké vcítit se do kůže oněch lidí. Poznáváme jaké peklo zažívají a co všechno z lidské bytosti dokáže vytvořit koncentrační tábor. Lidé jsou bez života, naděje, přestávají vnímat, jsou z nich pouze jakési „živé mrtvoly“.

„Sedmnáctiletá Eva Kohnová je v únoru 1942 transportována do Terezína. I přes nehostinné podmínky se snaží žít naplno. Postupně si vybuduje svůj vlastní pokoj, usilovně pracuje a pomáhá lidem. Její život pak zpestří láska k židovskému chlapci Arnymu. Štěstí ale netrvá dlouho, protože Arny je pak transportován neznámo kam. Evin život se změní v rutinu a smutek. Nakonec je také transportována a plna naděje odjíždí s domněním, že se opět setká s Arnym. Právě naděje jí pomáhá přežít útrapy spojené s transportem (jako je jízda dobytčím vagónem do Osvětimi). Příjezd do koncentračního tábora- „továrny na smrt“ a proměna z lidské bytosti na pouhé číslo bez identity jí otřese. Eva ztratila všechno: naději na setkání s Arnym, chuť snít, bojovat o přežití, nevzdávat se. Kruté chování dozorců, špatná hygiena a

nedostatek potravy je pro ni vysilující.“ (viz program k představení Židovka aneb žonglování se životem, ze dne 13.března 2009, sklepní scéna CED Brno)

Program je v představení nezbytným vodítkem. Divák tak seznámí se základními daty (kolik je Evě let, kdy přesně byla transportována do Terezína, Osvětlemi), neboť v nonverbální inscenaci stěží můžeme tyto údaje přesně odhadnout, a navede nás také k vysvětlení méně srozumitelných scén.

Z nepříjemných životních zážitků Eva uniká do světa svých představ a skrze asociace se ocitá v příbězích minulých, kde se jako symbol volnosti, svobody a fantazie objevuje prvek žonglování. Do těchto šťastných končin ji provází její panenka z dětství, o níž se s pečlivostí stará.

A právě tyto úniky do historie nejsou pro diváka vždy zcela sdělné. Divák místy tápe, pokouší se najít v autorčiných odkazech pochopení. Scénu, kdy se Eva stává tanečnicí ve starověkém Egyptě, si málokdo z diváků přirovnal k zajetí židů v Egyptě. Ještě mnohem méně čitelný je výstup Evy s mnichem, v němž se Kratochvílová snažila zpřítomnit katolickou církev, jíž je hrdinka pronásledována.

Naopak jasné byly scény jako jízda vlakem, zařizování pokoje či Evina práce v kuchyni.

Adéla Kratochvílová jako Eva Kohnová působila jako prostá a poslušná dívka nesoucí svůj osud. Je vystrašená, ví co všechno ji čeká. Ví, že se nikdy nevrátí domů, do pevné půdy pod nohama, jistoty a uspořádaného života. Ten se jí tak změnil v jeden velký otazník. Když Evě vezmou vlastní šaty a oholí jí hlavu, stává se dalším „lidským strojem“ bez života a duše, není schopna žádného citu.

Své pohybové dovednosti doplňovala židovskými písněmi, někdy s doprovodem Dáši Trávníkové. Její role byla tedy založena výhradně na pohybovém a mimickém vyjádření. Podařilo se jí pouze gesty a výrazem tváře podat divákovi veškeré informace, každý tak pochopil co právě dělá, zda má strach či je zamilovaná.

Ku příkladu ve scéně, kdy byla hozena do jedné z místností, tušila co bude následovat a že to bude patrně její konec. Na její tváři byl vidět strach a úzkost před smrtícím plynem. Nakonec místo plynu dopadaly na její tělo proudy tekoucí vody, jenž vydávala zvuková nahrávka. Celá žízňivá stála pod sprchou s dokořán otevřenou pusou, jak ryba v posledním tažení lapající po vzduchu. Tu radost a úlevu, že ještě nepřišel její čas, znázornila smíchem, obličejovou mimikou a pohybem těla.

Dáša Trávníková měla několik rolí, ovšem její ústřední postavou bylo ztvárnění Eviné panenky do živé podoby, dodávající hrdince úsměv a tolik potřebnou sílu. Upoutat nás mohly zejména její oči, zářící štěstím a vírou v lepší život. Mezi další role patřil gestapák s bílou obličejovou maskou děsící svou bezvýrazností, faraón převládající zlatem, Army, nesmělý mladík zamilovaný do Evy a v neposlední řadě úloha mnicha, zahaleného do hábitu, jehož charakteristickým znakem byl kříž.

Důležitou úlohu v inscenaci měl také hudební doprovod. Navozoval atmosféru a provázel nás prakticky celým dějem, např. hudba v duchu vzdáleného orientu doplňovala hereččin tanec s šátkem, při cestě vlakem zase podtrhovala jeho rychlou jízdu.

Lubor Pokluda- klarinet (v alternaci s Jiřím Klementem) a Dáša Trávníková- tahací harmonika, doprovázeli zpívané pasáže a výstupy žonglování. Kromě živé hudby bylo použito i hudební nahrávky s doprovodem bicích nástrojů, klavíru a houslí.

Je třeba vyzdvihnout výkon L. Pokludy, neboť jeho interpretace byla mnohem přirozenější, než u J. Klementa. Jeho projev byl plný vnitřních prožitků, hraní si prostě „užíval“, což bylo slyšitelné zejména v dynamice. Během hry se pohyboval mírně po prostoru a tím se stával přiznaným účastníkem děje. To není zdaleka všechno, jeho další úloha spočívala v tom, že při scéně, kdy Eva rozdávala jídlo, vytvářel zvuky nalévající polévky přeléváním vody

z hrníčku do hrníčku, tím byla dokonale navozena iluze toho, že herečka, dělající pouhý pohyb naběračkou, působila jakoby opravdu polévku nalévala. Když pak jako další chod následovala pravděpodobně nějaká kaše, pleskal si rukou do stehna.

Kromě hudby samotné bylo užito i několik zvukových efektů. Především gestapákův ostrý německý hlas a zvuky jeho klapajících bot mohly vyvolávat hrůzu i v nás.

Scéna byla jednoduchá. Jejím základem byl dřevěný stůl potažený z jedné strany bílou látkou. Často s ním manipulovaly a změny prováděly samy herečky. Stůl skýtal hned několik významných funkcí pomáhajících divákovi zorientovat se v prostředí děje. Sloužil nejen jako hrací plocha dvěma žonglérkám, ale tu a tam se z něj stalo sedadlo ve vlakovém kupé, přibytěk mladé dívky, dobytčí vlak a posléze také divadlo.

Vzadu bylo zavěšeno promítací plátno vytvářející jakousi zadní stěnu hracího prostoru. Na něm promítané fotografie nás upozorňovaly na to, co se v té době dělo a čím vším hrdinka prochází. Vpravo, v neosvětleném zákoutí, byl prostor pro muzikanta a pár potřebných rekvizit.

Osvětlení inscenace nebylo nějak složité, bílé světlo se při promítání projekcí a při žonglování utlumilo, někdy dokonce úplně zhaslo. Poutavý světelný efekt dělaly svítící barevné a bílé míčky s nimiž herečky žonglovaly. Jediné co pak publikum na potměšlé scéně vidělo, byly mihotavé, do různých směrů létající míčky.

Kostýmy Evy Mesarč Jasičové a Antonína Maloně, odpovídající zhruba 40. letům 20.století, byly jednoduché, což bylo patrně zvoleno kvůli častým převlekům. Už samotná hlavní postava se během inscenace svlékala a oblékala asi desetkrát, nemluvě o převlecích Dáši Trávníkové. Preferovány byly šedé a bílé tóny, výjimkou byly jen zářivě růžové šaty panenky či Evina červená sukně při jednom z tanečních výstupů.

Obě herečky upoutaly souhrou při žongléřských výstupech. Dokázaly žonglovat oběma i jednou rukou, společně i jednotlivě s několika míčky najednou. Ty si vzájemně vyměňovaly, přehazovaly z ruky do ruky a při tom se ještě dovedly pohybovat i po zemi.